

Hollanda tiyatrosu!

Mehmet Akşit

1989 yılında, her biri kendi dalında ün yapmış binden fazla araştırmacının çalıştığı, Thomas J. Watson araştırma merkezine çağırılmışım. Bir kaç ay süren Amerika maceram boyunca koruluk içinde şirin bir evde kalmıştık. Komşumuz 65 yaşlarında bir bayandı. Evlat edindiği altı yaşındaki zenci bir çocukla beraber yaşıyordu. Bir çay sohbetinde komşumuz bize içini dökmüştü: “Kızımı ve eşimi hastalık sonucu kaybettikten sonra kendimi insanlığa adamaya karar verdim. İlerlemiş yaşımda hemşirelik eğitimi aldım. New York kentine yakın bir hastanede çalışırken binlerce zenci çocuğun anne ve baba sevgisinden uzak bir şekilde her türlü şiddetin kucağında büyüdüğüne tanık oldum. Emekli olur olmaz ilk işim bir zenci çocuğu evlat edinmek oldu. İnanır mısınız, evlatlık edinmeyi bekleyen iki binden fazla çocuğun hemen hemen hepsi zenciydi”.

Dün gibi anımsıyorum, bir hafta sonu New York kentine araba ile giderken yolumu şaşırılmış, kendimi Harlem’in göbeğinde bulmuştum. Camları kırık evler, devrilmiş arabalar, duvarın üzerine oturmuş kendilerini Rap müziğine kaptırmış zenci gençler, köşe başlarında pusuya yatmış çocuk yaşlarında çete mensupları. Üstelik bu bir film seti değil, kokusu ve korkusu ile o zamana kadar karşılaşmadığım sanki abartılmış bir gerçektir. Gözlediklerim, geçici değil sanki kemikleşmiş bir sosyal hastalığın belirtileriydi.

Zencilerin içinde bulunduğu durum üzerine görüşlerine başvurduğum Amerikalılardan değişik yanıtlar alıyordum. Kimisi Amerikanın hür bir ülke olduğunu, herkesin çalışıp başarıya ulaşabileceğini savunarak kusuru zencilerde buluyordu. Bazıları zencilerin kültürlerinin batı kültüründen aşağı olduğunu ve zencilerin Amerikan uygarlığı ile uyum sağlayamadıklarını ileri

sürüyordu. Acaba zencileri bu acıklı duruma getiren unsurlar nelerdi? Amerika’ya gelmeden önce zencilerin özgün kültürü neydi?

Zenciler ilk defa Amerika’ya 1619 yılında köle olarak bir Hollandalı gemici tarafından yiyecek ile takas edilmek üzere getirilmişler. Bu tarihten sonra tahminen 11 milyon kadar zenci evlerinden barklarından kopararak köle olarak Amerika’ya satılmış. Çeşitli nedenlerle öldürülen milyonlarca zenciyi de buna katarsak sayının çok daha yüksek olduğunu varsayabiliriz. Amerika’ya geldikten sonra kölelerin ilk önce adları değiştirilmiş. Sonra dinlerini uygulamaları yasaklanmış. Örneğin, sayıları yüzde yirmiyi bulan Müslüman kölelere zorla domuz eti yedirilmiş. Kendi dillerini kullanan kölelere büyük cezalar verilmiş. Araştırmalara göre zencilerin diline önce yoğun olarak İngilizce kelime girmiş. Sonra giderek kendi dillerini unutmuşlar. Köleliğin korkunç yüzünü Spielberg Amistad filminde çok başarılı bir şekilde canlandırmış. Görmeyenler mutlaka görsün derim.

Zenci ticaretinden başta Amerikalı çiftçiler olmak üzere, İngiltere, Hollanda, İspanya ve Portekiz tüccarları büyük kâr sağlamışlar. Kölelik ancak Amerikan iç savaşından sonra (1865) yasaklanmış. Bir dostuma kölelik kalktıktan sonra batılı devletlerin ekonomilerini nasıl ayakta tuttuklarını sorduğumda verdiği yanıt çok ilginçti: “Afrika’yı kolonileştirerek zencileri kendi ülkelerinde köle yaptılar. Bu 1960 yıllarına kadar sürdü. Sonra baktılar olmuyor, misafir işçi adı altında ucuz işçi ithal ettiler. Beğensek de beğenmesek de batının yöntemi bu”.

Amerika hür bir ülke olduğuna göre zenciler neden çalışıp durumlarını düzeltmiyorlar diyebilirsiniz. Bence sosyoloji ve ekonomi bilimleri bize bunun aksini söylüyor.

Aşağılanmış, kimlikleri yok edilmiş, eğitimden geri bırakılmış bir toplumun silkinip kendini toparlaması çok zor. Üstelik Amerika’da fakirlere yapılan yardım en alt düzeyde. Bu da bence toplumun bir kesimini ister istemez suç işlemeye itiyor. Avustralyalı bir yazardan duymuştum: “İngiltere bir zamanlar suç işlediler diye binlerce insanı Avustralya’ya sürmüştü. Suç oranının azalmadığını gören İngilizler çok şaşırıldılar. Her sürülen hırsızın yerini yeni bir hırsız dolduruyordu. Çünkü hırsız hırsız yapan toplumun kendisiydi”.

Afrikalıların özgün kültürü ile tanışmam Eindhoven’da öğrenci olduğum döneme rastlar. Üniversiteye bir kaç yıllığına gelen Tanzanyalı öğrenciler ile arkadaş olmuştuk. Sık sık toplanır, gezilere çıkar, yılbaşlarını beraber kutlardık. Hepsi yürekleri tertemiz, hoşgörü sahibi, iyi insanlardı. Benim düşüncelerimi desteklercesine, Twente üniversitesi idare heyetinde çalışan bir dostum Afrika kültürü ile ilgili olarak bana şunları söylemişti: ”Mehmet biliyor musun, ben Türkiye’de ve Afrika’da çok yer gezdim. Afrika’da Mali’de ve Anadolu’da yaşayan insanlar arasındaki ortak özellik ne biliyor musun? Her iki toplum da enerjisini insan sevgisinden alıyor”. Afrika’dan zorla kaçırılan insanların kendilerini köle yapan “uygar batılılardan” insanlık bakımından aşağı olmadığı bence kesin bir gerçek.

Son zamanlarda Hollanda’nın giderek Amerikan kültürü etkisi altında kaldığı sık sık söyleniyor. Sosyal devlet yapısının zayıflamasına bağlı olarak artık herkes kendi yaptıklarından sorumlu tutuluyor. Ayrıca, etnik gruplar arasında bilerek ya da bilmeyerek gerginlik yaratılıyor. Geçen gün bir Türk gencin öğretmenini öldürmesi dramı üzerine basında çıkan yazılara bir bakınız: “Zaten adam öldürmek Türklerin kültüründe vardır”. “Türkiye’den ülkemize gelen bu kültürü taşıyanların Hollanda ahlak değerlerine uyması gerekir”. “Türkiye’de adet olduğu gibi hepsinin cebinde bıçak ve tabanca var”. “Hollanda kültürü Müslüman kültüründen üstündür, bunu açıkça söylemeliyiz. Aslında bunları zorla asimile etmeliyiz”. Bunları söyleyen ve yazarlar

alelade insanlar değil Hollanda’nın kaderini tayin eden gazeteci ve politikacılar.

Daha bir kaç yıl öncesine kadar, Hollandalılar Amerikan politikasıyla bu bir tiyatro oyunu diyerek alay ederlerdi. Hollanda’da son günlerde yaşadıklarımız, Amerikan politikasından belki daha çok tiyatrosu bir özellik taşıyor. İşin en korkulu yanı bu tiyatrodaki göçmenlere, yoldan çıkmış Amerikan zencilerinin rolü verilmiş. Uyuşturucu kullanmak, çete oluşturmak; sanki bütün senaryolar hazır. Bazı gençlerimiz bu tuzağa şimdiden düşmüş durumda. Ne yazık ki yoldan çıkan yavrularımız kendi kültürlerini değil onlara yutturulmak istenen Amerika’dan ithal bir kültürü sergiliyorlar! Bu acıklı durum iki nedenden kaynaklanıyor. Birincisi Hollanda hükümetinin bizi kendi dilimizden ve kültürümüzden koparma çabaları. Üstelik bütün bunları uyumu artıracağız bahanesi ile yapıyorlar [1]. İkincisi, sosyal yönü zayıf ekonomi politikaları toplumda giderek suç işleme oranı yüksek bir tabaka oluşturuyor. İnanıyorum ki yaratılmak istenen bu olumsuzluklara en etkin tepkiyi gene bizim kendi yavrularımız verecek. Onlar Anadolu’nun insanlığını batı uygarlığının tekniği ile birleştirerek ilerleyecekler. Kendi dil ve kültürlerinden vazgeçip fakirleşeceklerine diğer güzellikleri de benimseyip yükselecekler.

Murat’ımız, Ayşe’imiz, bizim güzel çocuklarımız, sakın yanılmayınız. Size mal edilmek istenen kötü davranışlarla sizin kültürünüzün uzaktan yakından hiç bir ilişkisi yoktur. Sizin mirasınız Yunusun dile döktüğü insan sevgisidir. Bu Hollanda tiyatrosunda size yer yoktur ve hiçbir zaman da olmamalıdır.

Kaynak

[1] M. Aksit, Hollandalılar için göçmenlerin entegrasyonunu ne kadar engellediklerini ölçme sınavı.

Prof. Dr. Ir. Mehmet Akşit

11 Şubat 2003, Enschede

© 2004-2005 Mehmet Akşit. Bu yazılar ancak ticari olmamak koşulu ile kullanılabilir.